

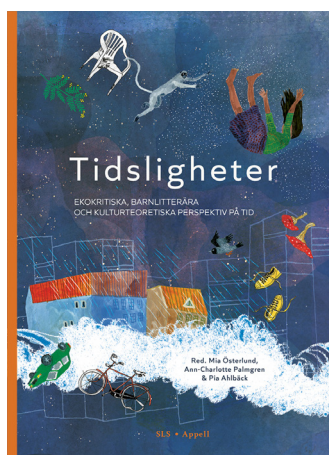
Review/Recension

MIA ÖSTERLUND, ANN-CHARLOTTE PALMGREN OCH PIA AHLBÄCK (RED.)

TIDSLIGHETER

Ekokritiska, barnlitterära och kulturteoretiska perspektiv på tid

Helsingfors: SLS, Svenska litteratursällskapet i Finland och Appell Förlag, 2024. Skrifter utgivna av svenska barnboksinstitutet, nr 167 (310 s.)

Antologin *Tidsligheter* samlar uppsatser av tretton forskare, varav hälften är verksamma vid Åbo akademi. Några har också sin hemvist vid Stockholms universitet och Umeås universitet, men de har alla sammanstrålat under rubriken "Konkurrerande tidsordningar – Krononormativitet i 2000-talets finlandssvenska litteratur och kultur för barn och ungdomar 2019–2023." Den träff som i förordet pekas ut som den där riktlinjerna drogs upp ägde rum i november 2021, och det är imponerande att en antologi ligger klar redan i början av 2024, endast två år senare.

Det är en arbetsinsats som imponerar från de tre redaktörerna Mia österlund, Ann-Charlotte Palmgren och Pia Ahlbäck, och det kan också direkt sägas att det är redaktörernas egna bidrag till antologin som på tydligast sätt knyter an till det tema som de satt upp och arbetat fram. Det är inte ovanligt i ett antologiprojekt, att de som bjuder in har den tydligaste bilden av vad man vill uppnå, vad temat är och vad som faller innanför dess rubrik, och att man därför skriver de mest självklara texterna i samlingen. Sedan tillkommer de man har tillfrågat, som i olika hög grad har lyssnat in sig på temat och som i sina texter kan befinna sig på hela linjen från att anamma den gemensamma frågeställningen och utifrån denna välja sitt material och sina perspektiv, till de som skriver om det som de alltid skriver om, och som med skohornets hjälp tvingar in sin skrivelse i den fålla som de bjudits in till. Så är inte fallet här: i antologin möts texter som

©2024 Martin Hellström. This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons CC BY 4.0 License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>), permitting all use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited. Any included images may be published under different terms. Please see image captions for copyright details. Citation: *Barnboken - tidskrift för barnlitteraturforskning/Barnboken: Journal of Children's Literature Research*, Vol. 47, 2024 <http://dx.doi.org/10.14811/clr.v47.909>

alla tar frågan om hur tid framställs, används, brukas, porträtteras, laboreras med, på allvar.

Tematiken, tidsligheter, rymmer både ett fokus på berättartekniska grepp i romantexten och den korta tid som mänskligheten eventuellt har kvar. Därför är det också naturligt att begreppet ekokritik nämns i verkets underrubrik, medan de övriga begreppen "barnlitterära" och "kulturteoretiska perspektiv" vidgar ramen onödigt mycket. På ett sätt är det självklara perspektiv på det material som studeras, barnlitteratur, men de verkar också vara tillagda därför att alla kanske inte riktigt hållit sig till det man kommit överens om på mötet i november 2021, trots allt. Redaktörerna får i sin introduktion placera väl många brasklappar, till exempel om att redaktörerna "valt att även inkludera några bidrag som berör texter som publicerats för vuxna" (14) och att även "annan svenskspråkig skönlitteratur" (16) ingår i studien. Förklaringen till varför går inte riktigt att finna i introduktionen, utan troligtvis utanför antologin, i arbetsprocessen med denna bok, där vissa forskares inspel och teoretiska perspektiv kan ha varit viktiga (som så ofta saknas berättelsen om denna process, något man kunde önska skildrades oftare, eftersom läsare av antologier av det här slaget själva i hög grad är inbegripna i sådana processer). Det gäller till exempel Julia Tidigs text om Sara Razais *Djävulen är en lögnare* (2016), vari den för hela antologin viktiga teoretikern Hartmut Rosa introduceras. Begreppet "resonans", som beskrivning av vårt förhållande till tid och värld (ja, det är en slarvig sammanfattning av mig, den utförs mycket bättre av Tidigs) brukas här på ett tydligt sätt, och det som författarna till inledningen, antologins redaktörer, skrivit om Rosa och Frankfurtskolans förhållande till tid och vårt samtida samhälle, får här sin praktiska förklaring. Julia Tidigs text är central utifrån hennes användning av de teoretiska verktygen, men inte riktigt med tanke på romanen hon utgår från. En annan roman hade hållit samman antologin mer. På samma vis är det med Fanny Ambjörnssons och Maria Jönssons välskrivna och intressanta text om hur städning skildras, i romaner, självbiografiska texter och genom intervjuer. På texten är det inget fel, men den framstår som något apart i sammanhanget, om det inte vore för Sofia Ekstams text om Ester Roxbergs *Antiloper* (2011), som tar sin utgångspunkt i just Fanny Ambjörnssons och Maria Jönssons begrepp "livslinje", vilket beskriver ett heteronormativt livslopp. Ekstam redogör inkännande för romanen hon arbetar med och det vuxenblivande som här skildras, ett vuxenblivande som man senare i antologin kan se att Ambjörnsson och Jönsson fångar upp med beskrivningarna av det mest vardagliga man kan tänka sig, städning.

Med Judith Meurer-Bongarts text om Maria Turttschaninoffs *Röda klostret*-trilogi (2014–2019) blir antologins andra viktiga begrepp introducerat, "antropocen", som numera är välkänt och etablerat inom barnlitteraturforskningen. Ekokritiken tar på så sätt plats i studien, liksom den andra linjen, den som inte handlar om tiden som en del av ett vuxenblivande, utan om problemet med tidens begränsning för att vi ska komma till rätta med människans ödeläggelse av klimatet. Inledningsvis talar Meurer-Bongart om den unga läsarens behov och vad en läsare med det mesta av livet framför sig kan få ut av den triologi som i artikeln behandlas. Det är en god ingång, som man kunde önska att fler texter hade haft – en utgångspunkt i dem som verken i första hand är skrivna för. De mörka utsikterna, parallellt beskrivna med de möjligheter som ändå kan finnas, diskuteras här på ett tydligt sätt i relation till den unga läsaren. Meurer-Bongart glömmer på så vis inte bort att verken är skrivna i första hand för de unga. Detta med mörker behandlas också i Jenny Jarlsdotter Wikströms artikel om mörker i bilderböcker, med flera slående och väl analyserade exempel, och om dystopigenrens förväntade mörka ton, skriver också Pia Ahlbäck i sin text om Annika Luthers *De hemlösas stad* (2022). Många recensenter beskrev den som oväntat munter och humoristisk: "Luthers roman [är] långt ifrån en typisk representant för genren. Den är allt för rolig och hoppfull för det" (301). Det är en spännande utgångspunkt för Ahlbäckens text, vad som förväntas av en roman på detta tema, för ungdomar. Ungdomarna är också synliga i Ann-Charlotte Palmgrens text om hur bilder av Greta Thunberg har omtolkats och förvandlas i olika memes. Här syns ungdomars agerande, både i kampen för miljön och i skapandet av dessa bilder. Palmgren har till läsarens lycka tagit med bilder av de flesta memes hon diskuterar i boken, vilket tydliggör hennes resonemang samt påminner om en tid som ligger oss nära, bara fem år bort, men som samtidigt verkar avlägsen.

I de resterande bidragen diskuteras bilderböcker, och även här är det generöst med bildexempel, vilket gör analyserna tydliga. Överlag är det här tydligt att det är forskare väl bevandrade inom bilderboksmediet som skriver, såsom i Elina Drukers "Tid och materialitet i förvandlingsböcker för barn" och i Mia Österlunds "Då materialet möter tid". Båda dessa texter diskuterar fenomen som är unika för bilderboken. Druker skriver om böcker där sidans konstruktion och möjligheten att bläddra i boken på olika sätt slumpartat skapar nya bilder, och Österlund om hur försättsbladet inleder och skapar en stämning till det som senare ska komma. Erfarenheten inom ämnet syns inte bara i analysen, utan i den mängd referenser och teoretiska

ramar de sätter upp för sin text, som enklast beskrivs med ordet "lagom", vilket inte är fallet i antologins alla texter. "Duktighet" eller "helgardering" är ord som annars stundtals kommer till en vid läsningen av antologin, då det ibland dröjer väl länge innan forskaren når fram till sitt egentliga ämne. Den i och för sig intressanta artikeln om Uje Brandelius och Clara Dackenberg's *Hemma hos Harald Henriksson* (2018) och Ulf Starks och Linda Bondestams *Djur som ingen sett utom vi* (2016) lider, till viss del, av detta då cirka sex sidor av allt som allt femton sidor upptas av teori, men det är också möjligen ett resultat av att tre författare, med olika infallsvinklar, skrivit tillsammans: Heidi Höglund, Katrina Åkerholm och Sofia Jusslin.

Det enda bidrag som jag ännu inte tagit upp här är Maria Jönssons "Klocktid, stjärntid, myrtyd". Sist, men inte minst, vill jag sammanfatta intrycket av denna text, eftersom det är det antologibidrag som tydligast illustrerar hur olika slags tid kan existera parallellt i bilderboken. Jönsson visar här på hur det som antologiredaktörerna skriver i sitt förord mycket väl stämmer: att "barn- och ungdomslitteraturen är ett kulturellt laboratorium av första klass" (10).

Martin Hellström
lektor i litteraturvetenskap
Linnéuniversitetet